

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 35, 2025, 4

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 35, 2025, 4

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 35, leto 2025, številka 4

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Gorazd Bajc, Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Aleksandr Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Aleksej Kalc, Urška Lampe, Avgust Lešnik, John Jeffries Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premović (MNE), Andrej Rahten, Žiga Oman, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Boštjan Udovič, Žiga Oman, Veronika Kos

**Gostujoča urednica/Guest Editor/
Editrice ospite:**

Veronika Bajt

Prevajalka/Traduttrice/Translator:

Cecilia Furioso Cenci (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*® / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*®

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 12. 2025.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS)

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base* / *Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA): Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / *Quest'opera è distribuita con Licenza* / *This work is licensed under a Creative Commons BY 4.0.*

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: https://zdjp.si/it/.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website https://zdjp.si/en/.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Veronika Bajt: Hate Speech: Conceptual Intersections and Counter-Narratives 393 <i>Discorso d'odio: intersezioni concettuali e contro-narrazioni</i> <i>Sovražni govor: konceptualna presečišča in proti-narativi</i>	Melike Akkaraca Kose: Ethnic Terms in Turkish: Between Neutrality and Offense 459 <i>Termini etnici in turco: tra neutralità e offesa</i> <i>Etnični izrazi v turščini: med nevtralnostjo in žalitvijo</i>
Veronika Bajt: The Sociology of Hate Speech 397 <i>La sociologia del discorso d'odio</i> <i>Sociologija sovražnega govora</i>	Zoran Fijavž: Digital Discourse Dilemmas: Moderating Slovenian Digital Landscapes 473 <i>I dilemmi del discorso digitale: moderare i paesaggi digitali sloveni</i> <i>Dileme digitalnega diskurza: moderiranje slovenskih digitalnih krajin</i>
Marta Stojić Mitrović: Hate Speech and Hate by Design: Anti-Migrant Discourse in Serbia 411 <i>Discorso d'odio e odio per progettazione: la retorica antimigratoria in Serbia</i> <i>Sovražni govor in načrtovano sovraštvo: protimigrantski diskurz v Srbiji</i>	Neža Kogovšek Šalamon & Sergeja Hrvatič: Prosecutorial Practice on Hate Speech in Slovenia: Context, Trends, and Issues 487 <i>Azioni penali relative ai discorsi d'odio in Slovenia: contesti, tendenze e problematiche</i> <i>Tožilska praksa na področju sovražnega govora v Sloveniji: kontekst, trendi in problemi</i>
Ana Frank: Cultural Racism, Gendered Othering, and Hate Speech: Discourses, Imaginaries, and Everyday Borders in Slovenia 427 <i>Razzismo culturale, alterità di genere e incitamento all'odio: discorsi, immaginari e confini quotidiani in Slovenia</i> <i>Kulturni rasizem, uspoljeno drugačenje in sovražni govor: diskurzi, imaginariji in vsakdanje meje v Sloveniji</i>	Janez Osojnik: Prispevek k poznavanju idej o izvedbi ljudskega glasovanja za večjo suverenost/samostojnost Slovenije (1945–1985) 503 <i>Contributo alla comprensione delle idee sull'attuazione del voto popolare per una più ampia sovranità/indipendenza della Slovenia (1945–1985)</i> <i>A Contribution to the Study of Ideas on Holding a Popular Vote for Greater Sovereignty/Independence of Slovenia (1945–1985)</i>
Katarina Damčević: "Ready for the Homeland": The Semiotics of Hate Speech and Memory in Post-Conflict Croatia 443 <i>"Pronti per la patria": la semiotica del discorso d'odio e della memoria nella Croazia postbellica</i> <i>»Za dom pripravljeni«: semiotika sovražnega govora in spomina v postkonfliktni Hrvaški</i>	

Kaja Mujdrica: Hrvaška politična emigracija v Franciji kot izziv francosko-jugoslovanskim odnosom (1980–1986)	515
<i>L'emigrazione politica croata in Francia come sfida nelle relazioni franco-jugoslave (1980–1986)</i>	
<i>Croatian Political Emigration in France as a Challenge to French-Yugoslav Relations (1980–1986)</i>	

Yanwen Lin & Oksana Lahoda: Clothing the Nomad: Fashion as a Reflection of Postmodern Identity	531
<i>Vestire il nomade: la moda come riflesso dell'identità postmoderna</i>	
<i>Oblačenje nomada: moda kot odraz postmoderne identitete</i>	

OCENE/RECENSIONI/REVIEWS

Mira Miladinović Zalaznik: Bernard Nežmah: <i>Neznani Jurčič – magični žurnalist. Časopisna, kulturna in družbena zgodovina desetletja 1871–1881 na straneh Slovenskega naroda</i>	547
--	-----

Jasmina Rejec: Polona Tratnik: <i>V deželi pravljic. K družbenim funkcijam pravljčnih narativov</i>	549
<i>Kazalo k slikam na ovitku</i>	552
<i>Indice delle foto di copertina</i>	552
<i>Index to images on the cover</i>	552

OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

Bernard Nežmah:

NEZNANI JURČIČ – MAGIČNI ŽURNALIST. ČASOPISNA, KULTURNA IN DRUŽBENA ZGODOVINA DESETLETJA 1871–1881 NA STRANEH SLOVENSKEGA NARODA.

Zbirka Razprave in eseji 83. Ljubljana, Slovenska matica, 2024, 209 strani

V zbirki Razprave in eseji druge najstarejše slovenske založbe Slovenske matice, ki od 1864 dalje kot prva izdaja tudi znanstvena dela, je z letnico 2024 izšlo delo Bernarda Nežmaha o »magičnem žurnalistu« Josipu Jurčiču (1844–1881). V slovenski kulturni zavesti je Jurčič bolj zasidran kot pripovednik in dramatik, manj kot novinar in urednik, ki je leta dolgo rojake obveščal o družbeno-političnih in kulturnih dogodkih ter tako sooblikoval javno mnenje. Po Nežmahovi zaslugi se bo naše védenje o novinarju in njegovih časnikarskih streljenjih temeljito spremenilo. Ni odveč izpostaviti, da marsikaj novega o »magičnem žurnalistu« Jurčiču odkriva publicist in znanstvenik, ki je Jurčičev poklicni kolega, kar je dragocena razsežnost tega dela.

Nežmah predstavi Jurčiča kot družabnega in vselega človeka, ki se urednikovanja loti na osnovi bolj ali manj izdelane predstave o nalogah in poslanstvu periodičnega tiska. *Slovenski narod* (SN) se pod njegovo taktirko razvije iz trikat tendensko izhajajočega časopisa v dnevnik, ki je v tiskani obliki prihajal na trg vsak dan razen ob ponedeljkih in dnevih po praznikih. Brez razvejanje dopisniške mreže je objavljala družbeno-politične članke, parlamentarna in kulturna poročila o dogajanju v takratnih slovenskih deželah Habsburške monarhije, pri čemer niso manjkale novice o cesarju in njegovih aktivnostih ali o gospodarstvu, npr. članki o dometu južne železnice. Jurčič je novice prejemal od dopisovalcev ali tiskovnih agencij, pri čemer je črpal tudi iz siceršnjega domačega oz. inozemskega tiska.

Da bi pritegnil bralce, ki so SN dobivali kot abonent/naročniki, saj prodajnih mest (kioskov), kjer bi se ga dalo kupovati, takrat še ni bilo, je Jurčič moral izdelati strategijo, ki bi bila učinkovitejša od konkurenčne. Jurčičevi tekmeči pri teh prizadevanjih so bili: nemška »Lajbaherica« (*Laibacher Zeitung*) in *Laibacher Tagblatt* – tega je kot liberalni politik soustanovil v predmarčnem obdobju prepovedani pesnik Anton Alexander Auersperg (bolj znan kot Prešernov prijatelj Anastazij Grün) ter priljubljene slovenske *Kmetijske in rokodelske novice*. Tekmece, med njimi tudi inozemske dnevnike, se je

dalo redno prebirati v ljubljanskih kavarnah. Jurčič je moral torej ustvariti časnik, ki bi ga ljudje raje brali od drugih.

Kaj je bilo po Nežmahovih ugotovitvah tisto, kar je privlačilo bralstvo? Uvodoma zapiše, da je SN »začel izhajati leta 1868 v treh izdajah na teden in je imel tristo naročnikov, Jurčič ga je leta 1873 preoblikoval v prvi slovenski dnevnik, ki je imel za časa njegovega življenja okoli tisoč naročnikov« (str. 7). Število prednaročnikov, ki so naročnino plačevali vnaprej mesečno, četrletno, polletno ali letno, se je v petih letih povečalo več kot trikrat, kar je naravnost senzacionalni dosežek. Škoda, da Nežmah teh podatkov ne umesti v takratne razmere, ker bi tako Jurčičeve napore lažje označili za epohalne. SN je bil namreč po ne preveč trdoživih listih *Slovenija* (1848–1850), *Celjske Slovenske novine* (1848–1849) in (tržaškem) *Jadranski slavjan* (1849) prvi slovenski politični list. Izhajal je v času, ko je v Habsburški monarhiji veljala nemščina za prvi deželni jezik, slovenščina pa za drugega kljub temu, da so na območju, ki mu danes pravimo Slovenija, živeli Slovenci, ki jih je bilo zlasti na podeželju več od nemško govorečih Avstrijcev. Slovenščina kot poučevalni jezik je bila v osnovne šole pripuščena šele l. 1861. Že sedem let kasneje pride na trg SN.

Tudi pismenost je bila kljub splošni šolski obveznosti, ki je veljala od časov Marije Terezije, nizka. Nepismenih je bilo 1880 med našimi prebivalci 39 % ljudi. Desetletje pozneje jih ni znalo brati in pisati še 25 %. Z odpovedjo konkordata, ko je odpadla prevlada latinskega jezika v poučevalnih ustanovah, se je povečala vloga nemščine zlasti v ljudski šoli, tako da se je bilo za slovenščino potrebno zavzemati z več napori. Porazno je bilo stanje učbenikov v slovenščini, na kar posredno opozori tudi Nežmah, žal s sicer učinkovito, toda netočno prikazano intervenco Antona Aleksandra Auersperga v Kranjskem deželnem zboru, kjer je v zvezi z rabo slovenščine počilo dvakrat. Prvič 28. 1. 1863, ko so Slovenci postavili zahtevo o enakopravnosti slovenščine z zahtevo, da se slovenske stenografske zapise govorov prevede v nemščino. Niso pa Slovenci zahtevali prevajanja zapisov nemških govorov v slovenščino. Šele to bi se Auerspergu zdelo prava enakopravnost, ki bi jo podprl. Žal Slovenci njegove sugestije niso sprejeli. Drugič je počilo 12. 2. 1866, ko se je Auersperg v Kranjskem deželnem zboru postavil proti zahtevi Slovencev po uvedbi slovenščine v osnovne ter dvojezičnosti v srednje šole z argumentom, ki je celo držal, da ni dovolj slovenskih učbenikov. Obstajata da samo dva, je izjavil, in sicer za zoologijo in botaniko, ki ju je pokazal. To stanje je komentiral po latinsko: *omnia mea mecum porto*. Bleiweisove Novice so iz tega izvajale, da se je Auersperg iz Slovencev

norčeval, češ da imajo v svoji culi vsega *skupaj* zgolj dve knjigi, česar poslanec ni nikoli rekel, saj je govoril samo o *učbenikih*. Ravno o tem poroča tudi Nežmah, ki se sklicuje na SN (str. 110). Verjetno bi bilo bolje, ko bi *Novice* takrat poudarjale, in vsi slovenski listi skupaj z njimi, da pisanja in tiskanja učbenikov, ki jih nihče ne uporablja, ne bo nihče podprl in financiral. Bo pa jih, če se bo slovenščino v šolah uporabljalo. Dejstvo je, da je A. A. Auersperg s svojim posegom takrat zaustavil prodor slovenščine v naše izobraževalne ustanove, česar mu nismo nikoli odpustili.

Nežmah v svojem delu po poglavjih obravnava različne teme: dopisnike, lažne novice, cenzuro (kot orodje za tvorbo javnega mnenja so jo Avstrijci po posredovanju kneza Metternicha uvedli, zgledujoč se pri Napoleonu I.), polemike, javne pozive, germanizacijo, slovenizacijo, naslavljanje in iskanje imenovanih bralcev SN, opravljalnost, cesarja, borbo za slovenski jezik v javnosti, nabirke za spomenike, družbeno vlogo likovnih umetnikov, zagrizen obračun z novinarskim in uredniškim kolegom Jakobom Aleševcem ter slednjega »revolver žurnalistiko« (str. 95).

V poglavju o člankih o smrtih in samomorih se Nežmah loti tudi te teme, ki je bila za bralstvo gotovo zanimiva. V zvezi s smrtmi mu uspe veliko odkritje: SN je objavil *obdukcij*sko poročilo o smrti dr. Henrika Etbina Coste, moža, ki je za Slovence veliko napravil, vendar je v našem spominu skrajnje sporen, na kar opozori že Jurčič. Vzrok njegove »nagle smrti je [...] vnetje osrčne kože, akoravno bi bil prej morda čez pol leta moral umreti tudi za rakom v želodci in tud zaradi bolezni v jetrah« (str. 111–112).

SN je objavljala prispevke o razbojništvu v prid ubogim, o vojnem poročanju, gledališki kritiki ali antisemitizmu, čemur avtor namení poglavje *Na valovih antisemitizma*. SN namreč precej poroča o liberalnem dunajskem dnevniku *Neue Freie Presse* (NFP) kot o judovskem časniku. Predstavi ga kot »nemški list, kateri zverinske azijate zagovarja, kateri na tisoče ubozih brezoroženih kristijanov koljejo, kateri gazijo kri nedožnih otrok in žen [...]« (str. 143). NFP je v Avstro-Ogrski na splošno veljal za trobilo Judov. Zanj je nekaj let pisal tudi Theodor Herzl (1860–1904), oče cionizma, ki se je zavzel za ustanovitev judovske države v Palestini.

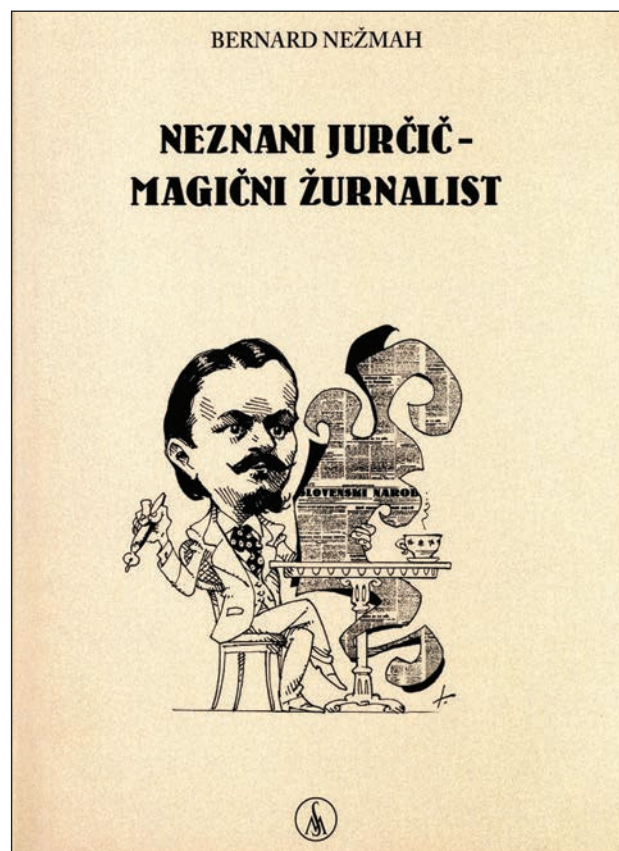
V poglavju o navadah časa in o oglaševanju Nežmah opozori na visok konzum alkoholnih pijač, kar razbere iz oglasov v SN. Zdi se, da je bil, sicer drugačen, vendar tudi pereč problem potreba po dolgih ženskih laseh, zlasti rumene (blond), rdeče ali sive barve. Prenekatera gospa jih je tako lahko-mišljeno (pod ceno) prodala nepoštenim trgovcem, ki so jih dobavljali lasuljarjem.

SN se ni branil niti ženitovanskih oglasov in je opozarjal na pomanjkanje učiteljev. Pereč problem

je bilo zaposlovanje jetnikov iz cesarsko-kraljevih kaznilnic, ki so poceni konkurenca domačim obrtnikom, katerih delo je praviloma dražje. Takšna nelojalna konkurenca vodi v obubožanje obrtnikov.

Nenavadno prakso je, na kar opozori Nežmah, zaslediti v oglasih zdravnikov. Tako »državni poslanec in solastnik *Slovenskega naroda* Josip Vošnjak [...] »magister porodostvja, praktičen zdravnik v Ljubljani [...] ozdravlja vse zunanje in notranje bolezni. [...] Ozdravlja tudi pismo:« (str. 164). To pomeni, da na daljavo, ne da bi v živo videl pacienta.

Nežmah v posebnem poglavju raziše vojno reporterstvo, saj je SN vedno znova poročal o vojnih dogodkih v Črni gori, Bosni in Hercegovini, med Nemci in Francozi. V teh člankih je, kot izpostavlja Nežmah, praviloma govor o poveljnikih, kraljih in cesarjih, o bitkah in njihovih posledicah. Ne omenja pa se navadnih vojakov. To je bila sicer takratna redna praksa, ki jo je spremenila šele prva poklicna reporterka Alice Schalek (1874–1956), ki je v živo poročala z bojišč I. svetovne vojne (tudi s soških front). Do takrat so vojna poročila oz. vojni članki nastajali v varnem zaledju v tiskovnih uradih. Neredko so jih izgotavljali vpoklicani znani literati (Robert Musil na soških frontah, Hugo von Hofmannsthal iz Pule) in ilustrirali slikarji (Hinko Smrekar). Takšni so služili bolj propagandi kot

pa objektivnemu poročanju o stanju na bojiščih. Tematizirali so poveljnike, cesarje, kralje, ne pa navadnih vojakov.

Duhu časa v SN je prisoditi poročila o gojenju ledu na travnikih na Gorenjskem. Vest se je razširila vse do Dunaja, kjer je zanj izvedel tradicionalni dunajski pivovar Dreher, ki je imel izpostavo svoje pivovarne v Trstu. Dreher »se je pogodil z lastniki travnikov za [...] led in sicer bo za Schwechat vzel 700 vagonov, za Trst pa 500 vagonov ledu« (str. 163). Za razliko od slovenskih Koslerjev, ki so takrat iz Ljubljane v Trst prodajali svoje Union pivo, se je Dreher v Italiji obdržal do današnjih dni – čeprav zdaj v lasti Heinekena. Usoda, ki jo deli s pivovarno Union v Sloveniji.

Z zadnjim poglavjem svojega dela je Nežmah okronal svoje raziskovanje Jurčiča v SN. Za vedno je razčistil z *Mit[om] o borno plačnem uredniku*. S honorarjem, ki ga je Jurčič zaslužil, si je plačeval bivanje v dragem ljubljanskem hotelu Evropa ob Celovski cesti. Neporočeni gospodje so takrat, ko so bila stanovanja brez elektrike, vode in kurjave, ko je Bleiweis šele iznašel slovensko besedo *vstranišče* (vstran metati) za današnje stranišče, ko gospodje niso znali prati, likati ali kuhati (celo so proga Prešernovega delodajalca odvetnika Blaža Crobatha je proti plačilu gostila izbrane gospode na kosilu), najlaže preživeli v hotelih. Jurčič je kot delaven človek lahko živel od tistega, za kar je živel, od pisanja, ki mu je omogočilo »evropsko« bivanje na visokem nivoju.

Mira Miladinović Zalaznik

Polona Tratnik:

V DEŽELI PRAVLJIC. K DRUŽBENIM FUNKCIJAM
PRAVLJIČNIH NARATIVOV.

Koper, Založba Annales, 2024, 226 strani

Monografija *V deželi pravljič* predstavlja poglajeno in metodološko izvirno raziskavo pravljič ter sorodnih narativnih oblik, kot so ljudske pripovedi, miti in legende, kot specifičnih družbenih diskurzov. Avtorica študije, Polona Tratnik, se v zadnjih letih mednarodno uveljavlja z raziskovanjem pravljič, mitov in sorodnih narativov, pri čemer njeno delo zaznamujeta izrazita interdisciplinarna odprtost ter vključevanje sodobnih metodoloških pristopov.

Osrednja teza knjige je, da pravljič niso zgolj estetsko ali literarno avtonomna besedila, temveč ideološko in družbenopolitično pogojene narativne prakse, ki izhajajo iz konkretnih zgodovinskih in družbenih potreb, konstruirajo zamišljene družbene ureditve ter opravljajo raznolike normativne

funkcije. Avtorica zagovarja stališče, da pravljič delujejo kot aktivni soustvarjalci družbenopolitičnega prostora, saj ne le reprezentirajo družbeno realnost, temveč prek diskurzivnega nagovora subjektov sodelujejo pri procesih subjektivacije ter usmerjajo posameznike k določenim oblikam mišljenja in ravnanja.

Monografija je tako osredotočena na družbene funkcije pravljič in njihovo vlogo pri vzpostavljanju ter refleksiji družbenega reda, pri čemer poseben poudarek namenja slovenskemu prostoru, zaznamovanemu z menjavanjem političnih tvorb in prizadevanji za oblikovanje narodne identitete. Skozi monografijo analizira, kako se politični, gospodarski in verski odnosi ter konkretne zgodovinske okoliščine odražajo v ljudskih pripovedih in pravljičah, zlasti v kontekstu narodnega preporoda in procesov grajenja nacije. Ob tem obravnava tako junaške kot tudi »neherojske« pravljič ter širši korpus klasičnih vseevropskih pripovedi in pokaže, kako se posamezne pravljične inačice v različnih zgodovinskih in ideoloških kontekstih prilagajajo družbenopolitičnim razmeram ter delujejo kot narativne matrice za posredovanje družbenih vrednot.

Izviren pristop k proučevanju pravljič v monografiji se kaže v odmiku od univerzalističnih perspektiv, ki pogosto spregledajo zgodovinske in družbene dejavnike. Tratnik opozarja, da so takšni pristopi, značilni zlasti za psihoanalitične interpretacije Bruna Bettelheima in nekaterih jungovskih teorij arhetipov, metodološko problematični, saj zanemarjajo zgodovinsko pogojenost pravljič ter pogoje njihove produkcije in recepcije. Po njenem mnenju univerzalistična perspektiva obravnava pravljič, kot da nimajo zgodovine, pri čemer tisto, kar se razglaša za univerzalne resnice, pogosto odraža vrednote specifičnega zgodovinskega in kulturnega prostora. Podobno opozarja tudi na omejitve teorij arhetipov, ki spregledajo dejstvo, da se pomeni simbolov in arhetipskih figur razlikujejo med kulturami ter se skozi čas spreminjajo. V tem kontekstu kritično obravnava tudi stališča Carla-Heinza Malleta, ki pravljič razume kot pripovedi, ločene od političnih, zgodovinskih in kulturnih okoliščin, ter jih vidi kot osvobodjene moralnih in vedenjskih norm posameznih zgodovinskih obdobj. Ob bok takšnim pristopom razumevanja pravljič, Tratnik zagovarja tezo, da pravljič vselej nastajajo v določenem času in prostoru, izhajajo iz konkretnih družbenih razmer ter so namenjene specifičnim družbenim skupnostim. Njeno raziskovalno izhodišče temelji na povezovanju ljudskih in literarnih pravljič s kulturno in politično resničnostjo, pri čemer poudarja fleksibilnost teh narativov in njihovo zmožnost prilagajanja različnim družbenim potrebam, kot so discipliniranje, izobraževanje ali utrjevanje družbenih struktur. Metodološki okvir, ki ga

razvija, temelji na primerjalni analizi različic istega pravljичnega tipa, skozi katero razkriva strukturne podobnosti in vsebinske razlike ter pojasnjuje raznolike družbene funkcije posameznih inačic. S tem se distancira od formalističnih in strukturalističnih usmeritev, ki so se osredotočale na iskanje univerzalnih strukturnih zakonitosti, pri čemer so pogosto zanemarile diskurzivno analizo variant in s tem njihove specifične družbene in zgodovinske kontekste. Razumevanje pravljič, kot je to v monografiji jasno utemeljeno, ni mogoče brez upoštevanja vprašanja, zakaj se posamezne različice pojavijo v določenem času in prostoru ter kakšne funkcije opravljajo v konkretni družbi. S tem prepričljivo pokaže, kako je mogoče na podlagi povezave med strukturo pravljice (vključno z značaji in motivi) ter njenim diskurzivnim delovanjem razložiti raznolike družbene funkcije posameznih inačic. V njeno analizo so vključene literarne, ljudske pravljice vključno z miti in legendami, s čimer so prikazane kompleksne povezave in prehodi med različnimi narativnimi sferami in zvrstmi. Poleg literarne retorike posveča pozornost tudi likovni retoriki, kar se kaže v bogati slikovni opremljenosti knjige.

Monografija je tematsko razdeljena na tri sklope. Prvi del (poglavji 2 in 3) se osredotoča na pravljico o Pepelki in sorodne pripovedi. Obravnava nastanek literarne pravljice v renesančnih Benetkah, zlasti v delu Giovannija Francesca Straparole, ter njen nadaljnji razvoj v francoski aristokratski kulturi poznega 17. stoletja pri avtorjih, kot sta Charles Perrault in Marie-Catherine d'Aulnoy. Osrednja tema tega sklopa je biopolitična vloga pravljič pri oblikovanju disciplinarne družbe, zlasti v kontekstu discipliniranja žensk ter vzpostavljanja konceptov feminilnosti in družbene vloge ženske. Analiza pokaže, kako pravljice, kot sta Perraultova in d'Aulnoyina Pepelka, hkrati odražajo in soustvarjajo spolne vloge ter družbene norme. Posebna pozornost je namenjena tudi vlogi čudeznega (*mirabilis*) in njegovemu delovanju v službi specifičnih družbenih funkcij. Prispevek knjige je na tem mestu še posebej izrazit, saj razkriva subtilne mehanizme discipliniranja, ki delujejo prek navidez nedolžnega pravljичnega diskurza.

Drugi del (poglavja 4 do 7) raziskuje motiv ubijalca zmaja v različnih kontekstih. Sledi genealogiji motiva od starodavnih indoevropskih mitologij do krščanskega koda (sveti Jurij) in slovanske mitopoetske dediščine (Kresnik, Perun). S svojo analizo pokaže, kako se mitični in naturalistični epistemi odražajo v razumevanju živali in pošasti, kot sta človeška ribica in globokomorski ligenj, ter kako znanstveni pristopi – na primer Valvasorjevo raziskovanje Cerkniškega jezera – potiskajo mitsko razumevanje sveta v ozadje, hkrati pa uvajajo instrumentalni razum in nacionalne interese, denimo v

obravnavi človeške ribice kot nacionalnega simbola. Posebna pozornost je namenjena tudi oblikovanju kolektivnega imaginarija skozi ponavljanje simbolnih struktur. Poglavja v tem sklopu obravnavajo še politično rabo antične mitologije pri gradnji skupnosti in kolektivnega spomina, zlasti mit o Argonavtih in njegov pomen pri konstruiranju izvora Ljubljane. Nadalje so v ospredju slovenski narodni junaki, kot so Martin Krpan, Peter Klepec in Gašper Lambergar, ter njihova vloga pri utrjevanju narodne zavesti in politični instrumentalizaciji skozi zgodovino, na primer v Levstikovem *Martinu Krpanu* ter Cankarjevih in Bevkovih literarnih priredbah *Petra Klepca*.

Tretji del (poglavji 8 in 9) je posvečen pravljici o Janku in Metki ter njenemu prispevku k oblikovanju nacij. Prikazuje, kako so pravljice, zlasti v zbirki bratov Grimm, sodelovale pri konstruiranju nemške nacionalne identitete. Ključni del analize predstavlja zgodovina prevodov in priredb pravljice o Janku in Metki v slovenščino, ki razkriva, kako so bile pravljice prilagojene specifičnim političnim režimom in založniškim politikam v jugoslovanskem prostoru, denimo z odstranjevanjem verskih elementov ali v Bevkovih socialističnih priredbah. Tratnik obravnava tudi motiv zapuščenih otrok v širšem zgodovinskem okviru, povezanem z demografskimi krizami in revščino, ter v literarnih kontekstih, kot

so Perraultov *Palček*, Basilejeva *Nennillo in Nennella* ter Grimmova *Janko in Metka*. Skozi te motive se odražajo družbene razmere in ideološki premiki, na primer prehod od suverene oblasti k razsvetljenim subjektom ter vpliv kapitalističnih družbenih razmerij. Strukturo pripovedi Tratnik poveže s koncepti suverenosti, racionalnosti in civilne družbe ter s tem razširi razumevanje pravljice kot odraza družbenih pričakovanj in norm. S posebnim poudarkom na slovenskih inačicah, je uspešno utemeljena teza o dinamični družbeni funkciji pravljic. Pravljice tako niso statične, temveč se njihova sporočilnost in funkcija spreminja glede na družbenopolitični kontekst nastanka in recepcije.

Pomemben prispevek monografije je osredotočenost na slovenske primere, s čimer je pomembno osvetljena slovenska kulturna dediščina in njena vpetost v širše evropske in zgodovinske procese. Delo presega zgolj nacionalni okvir, saj s svojo teoretsko doslednostjo in primerjalno zasnovanim pristopom predstavlja pomemben prispevek tudi v širšem mednarodnem prostoru razprav o družbenih funkcijah pravljic.

Analiza slovenskih narodnih junakov in prevodov Grimmovih pravljic v slovenščino pod različ-

nimi režimi jasno prikaže, kako so pravljice služile nacionalnim in ideološkim ciljem. Monografija *V deželi pravljic* s tem predstavlja izjemno dragocen prispevek k razumevanju kompleksnih družbenih funkcij pravljicnih narativov. Z metodološko izvirnostjo, poglobljeno analizo izbranih primerov ter bogatim vključevanjem slovenskega gradiva presega ustaljene okvire proučevanja pravljic in pokaže, da so pravljice pomembni kulturni in politični diskurzi, ki so skozi stoletja aktivno soustvarjali družbene predstave, vrednote in norme. Ponuja sveže in premišljene uvide v na videz že dobro poznane pripovedi. Slog pisanja je mestoma zahteven, saj besedilo temelji na bogatem naboru referenc, teoretskih konceptov in zgodovinskih primerov. Kljub temu Tratnik spretno povezuje analitično zahtevnost z berljivostjo besedila, pri čemer bralcu v oporo vključuje številne ilustracije in natančne opise. Vizualno gradivo tako ne deluje zgolj kot spremljevalni element, temveč vzpostavlja dodatno interpretativno raven, ki smiselno dopolnjuje analitični del monografije.

Jasmina Rejec

KAZALO K SLIKAM NA OVITKU

SLIKA NA NASLOVNICI: *John Martin: The Great Day of His Wrath* (izrez, Wikimedia Commons).

Slika 1: *Besede in pogovori kot orožje*, Kevin Coleman in *Independent Software* (Vir: <https://www.c4isrnet.com/opinion/the-compass/net-defense-blogs/2017/06/15/the-weaponization-of-words-and-conversations/>).

Slika 2: *Pogled iz zraka na ljudi, ki prečkajo prehod za pešce* (Foto: Ryoji Iwata on Unsplash).

Slika 3: *Silhuete ljudi* (Vir: Freepik).

Slika 4: *Ustvarjalec vsebin* (Vir: Freepik).

Slika 5: *Grafit »Post no hate«* (Foto: Jon Tyson, Unsplash).

Slika 6: *Parada* (Vir: Freepik).

INDEX TO IMAGES ON THE COVER

FRONT COVER: *John Martin: The Great Day of His Wrath* (cutout, Wikimedia Commons).

Figure 1: *The weaponization of words and conversations by Kevin Coleman and Independent Software* (Source: <https://www.c4isrnet.com/opinion/the-compass/net-defense-blogs/2017/06/15/the-weaponization-of-words-and-conversations/>).

Figure 2: *Aerial view of people walking on pedestrian lane* (Photo: Ryoji Iwata on Unsplash).

Figure 3: *People silhouettes* (Source: Freepik).

Figure 4: *Content creator* (Source: Freepik).

Figure 5: *»Post no hate« grafitti* (Photo: Jon Tyson, Unsplash).

Figure 6: *Parade* (Source: Freepik).